

1916 & 17/18. 1328.

CULTURA CREȘTINĂ

Apare, cu excepția lunilor Iulie și August
la 10 și 25 n. a fiecărei luni.

Anul VI.

10 Ianuarie 1916.

Nr. 1.

SUMARUL:

Dr. IOAN COLTOR: Intr'o noapte de Crăciun.

NICOLAE FLUERAȘ: Idealul păcii eterne în lumina filozofiei sociale (I.).

Dr. ALEXANDRU NICOLESCU: Profesiunea credinței mele.

IOAN MODRIGAN: Soartea Cronicii lui Șincai.

Dr. ALEXANDRU CZIPLE: Instrucția noastră religioasă dela școlile medii. (Notițe pe marginea „Planuri“-lor pâr. Dr. Brînzeu).

INSEMNĂRI: Preoți, sprijiniți scrisul creștinesc și românesc! (Senior).

CRONICĂ: La începutul celui de-al doilea lustru. (Redacția); Ingridirea excepțională de soartea învățătorilor din armată (r.); Boalele venerice și războiul (ar.).

CĂRȚI ȘI REVISTE: „Gazeta Transilvaniei“ (r.); Cărți intrate la redacție.

TELEFON.

Bla j.

Tipografia Seminarului teologic gr.-cat. 7—16.

 Orice reproducere din revistă, fără indicarea izvorului, este oprită.

Mai nou:

Adevăruri Eterne

Meditații, Predici, Conferențe,
— Cuvântări Ocazionale —

de

Dr. Alexandru Nicolescu,
secretar mitropolitan.

Ca rodul unei minți bine disciplinate și a unei alese inimi de preot, „Adevărurile Eterne“ indică cu îndemănare calea ce duce la Binele veșnic. O carte neprețuită mai ales pentru aceste vremuri de cumplită urgie.

Se vinde cu 3'20 cor. și se poate cumpăra dela
— **Librăria Seminarială din Blaj.** —

CULTURA CREȘTINĂ

Apare, cu excepția lunilor Iulie și August,
la 10 și 25 n. a fiecărui luni.

—

Redacția:

Dr. Ioan Sâmpăleanu, Ștefan Roșianu, Dr. Alex-
andru Nicolescu, Dr. Alexandru Rusu și
Dr. Ioan Coltor.

*

Pentru redacție răspunde: Dr. ALEXANDRU RUSU.

Anul VI.—1916/7.

Blaj.

TIPOGRAFIA SEMINARIULUI TEOLOGIC GR.CAT.

CULTURA CREȘTINĂ

APARE, CU EXCEPȚIA LUNILOR IULIE ȘI
AUGUST, LA 10 ȘI 25 n. A FIECĂREI LUNI.

<p>Abonamente: Pe un an: cor. 10. Pe 1/2 an: cor. 5. In străin.: cor. 12. Numărul 50 bani.</p>	<p>REDAȚIA: Dr. Ioan Sâmpăleanu, Ștefan Roșianu, Dr. Alexandru Ni- colescu, Dr. Alexandru Rusu și Dr. Ioan Coltor.</p>	<p>Redacția și Admi- nistrația: »Cultura Creștină«. Balázsfalva.</p>
--	--	--

Intr'o noapte de Crăciun.

-- Tu voești să ști, ce simte inima mea astăzi? Voești tu să pătrunzi ceea ce îngerii mei nu pot să pătrundă? In tainele sufletului meu dorești să te adâncești în aceasta noapte sfântă o fiu al pământului? Tu te miri, cum pot eu să suport rădățile voastre, cum rabd nerecunoștința și nu frâng cu un fulger al puterii mele ticăloșia pământului întreg? Aduți aminte de cei doi frați, apostoli ai mei, cari voiau să coboare focul din cer peste satele celorce nu voiau să mă primească. Eu i-am înfruntat pe Iacob și pe Ioan, că nu știau ce duh îi stăpânește. Și acum tu reînoești cu buze nepricepute cuvintele lor?

Ști tu cine sunt eu? Înțelegi tu spiritul meu?

Privește-mă prunc în ieslele Viflaimului și învață. Crede, ca să poți pricepe!—

In ochii minunați ai lui Isus eu cetiam flacăra aprinsă ce-i mistuia inima. Fața lui albă ca neaua eră iradiată de o strălucire de purpură. Pe fruntea lui curată, cum e curată petala de crin, luminau razele înțelepciunii eterne. Nu puteam privi la el, cum nu poți privi la soarele din amiază de vară, însă totuș îl vedeam, nu știu cum, ca o intuiție mentală, pură; îl vedeam mai bine decum l-aș fi văzut cu ochii trupești. Și vederea lui îmi făcea bine, mă recrea, mă umplea de o senzație dulce, liniștitoare, plină de fericire suprapământească.

— Da, privește-mă prunc în ieslele Viflaimului și învață! Nu m'am născut eu într'o peșteră umedă? Nu am avut de leagăn locul de unde se nutriau dobitoacele? Frigul tempera-

turii, incomoditatea așternutului, uitarea oamenilor, suferințele sufletești ale mamei mele nu au fost oare partea mea în orele, când mai întâi s'au restrânt în ochii mei clipirile stelelor? —

Buzele lui dumnezeești rostiau cuvintele aceste cu un accent plin de duioșie. Păreau acorduri sublime picurate din suspinul discret al lui „d mol” trezit în surdină. De sub arcul de aur al serafimilor din cer nu ar fi fost cu puțință să izvorască melodia acestor cuvinte. Ascultam estatic și doriaam să mă pierd în valurile de lumină deșteptate în mine de glasul Domnului.

— Ce crezi tu, la ce mă gândeam eu atunci? Ce simția atunci inima mea? Cari erau bătăile ei? Voi erai toți păcătoși, toți răi, toți fii ai mâniei. Gloria Tatălui meu eră călcată în picioare; porțile raiului zăvorâte; drumul spre perire deschis.

În mintea mea se perândau încadrate în negru păcatele tuturor oamenilor. Meditând în întunerecul nopții asupra neascultării lui Adam, asupra omorului lui Cain, asupra căderii lui David, asupra necredinței lui Solomon, mi-se reevocau în suflet toate lunecările voastre, toate rătăcirile veacurilor venitoare și eu suferiam mai mult decât a suferit orice om. Sub pleoapa mea plecată își urmau sborul decadența și nerușinarea, egoismul și lipsa voastră de dragoste. Și a fost atunci, că am simțit în geană întâiul strop de foc, întâia boabă de apă. Obrăjorii de copil aprinși de gerul iernii tremurau și mânușele mele înghețate se strângeau împreunate de rugăciune. Am suferit și am plâns.—

Fața Domnului mi-se părù acum umbrită de o dumnezească melancolie; în ochii lui jucau picuri de diamant.

— Tu trebuie însă să știi, că am avut și bucurii în noaptea de Crăciun. Vezi, toți nourii își au marginile de argint. Privește și adoară bucuriile mele.

În momentul acesta m'am aflat deodată învăluit de o lumină feerică. Cete nenumărate de îngeri adorau într'o contemplare profundă pe sositul Mântuitor. Peștera Viflaimului eră centrul de atracție al paradisiului întreg. Serafimi cu aripi multe cântau viersuri de iubire din „Cântarea cântărilor”. Mulțime mare de arhangheli cuprinși de o curiozitate mistică priveau frumșeța nevinovată a „celui mai frumos decât toți fiii oamenilor”. Coruri nesfârșite de cheruvimi fredonau catavasiile Nașterii lui Hristos. David și Esdra cântărețul, Estira și curata Iudit, Iosif și preasfânta Fecioară Maria legăneau între imnuri sublime trupul dulcelui Isus. Șiruri fără capet de sfinți apocaliptici, de fecioare immaculate, de martiri triumfători, de ierarhi

înțelepți și de postelnici pugnici, pătrunse de fiorii păcii umpleau întreagă zarea Viflaimului. Ceriurile spuneau mărirea lui Dumnezeu și facerea mânilor lui o prevestiă tăria. Miriadele de stele își țeseau pânzele de raze pe fruntea împăratului lumii. De câtră miazănoapte se deslușiau tot mai bine stihurile pline de maiestate ale lui „Mărire întru cei de sus și pe pământ pace”. Dinspre Ierusalim înaintă solemnă steaua călătoare și cei trei crai călători. Eră atâta fericire, eră atâta mângăere, atâta senin în întreg cuprinsul...

— Este o părțică din bucuriile mele. Sunt prietini mei, cari m'au iubit. Sunt cei cari mi-au ușurat suferințele. Dragostea lor a copleșit inima mea. Jertfele lor, unite cu ale mele, au întrecut greutatea păcatelor voastre. N'am putut privi la voi, fără să mă uit și la ei. N'am putut cântări greșelele voastre, fără să așez în cumpănă de cealaltă parte vredniciile lor. Ei sunt ambasadorii voștri la curtea mea. Ei sunt reprezentanții făpturii curate, cum eu am zidit-o. —

Domnul rosti cuvintele aceste într'o isbucnire sărbătorească de triumf. Privirea lui caldă îmbrățișă pe toți aleșii săi, odihnindu-se apoi blândă, îngăduitoare asupra mea.

— Voești tu să pătrunzi acum sentimentele mele? Acum când pământul întreg îmi sărbătorește nașterea cu bubuit de tun și cu ropot de pușcă? Nu cercă lucrul acesta deadreptul. Ci caută între voi și acum lacrimile văduvelor, suspinul orfanilor, curățenia vergurilor, dragostea topită în rugăciune a tuturor aleșilor mei. Le vei afla. Da, le vei afla pe toate. Și apoi să nu te mai miri, că mâna mea nu lovește, că fulgerul dreptății dumnezeiești nu se descarcă, că inima mea meditează pacea în vremuri de războiu. —

Orchestra măiastră a îngerilor aruncă stropi de lumină din cer. Un imn de preamărire a îndelungei răbdări dumnezeiești încunună ultimele silabe șoptite de Mântuitorul. Erau primele acorduri ale cerescului Aleluia întrezărit de Händel. Erau undele vii ale bucuriei țîșnite plin din pieptul tremurător al mandolinei ideate de Rafael lângă Madonna di San Sisto. In cer era mărire multă și multă pace pe pământ...

... Clopotele catedralei anunțau ziua Nașterii Domnului și eu m'am deșteptat la graiul lor din visul nopții de Crăciun. A fost un vis, cuprinde însă în gearmăn timbrul realităților eterne.

Dr. IOAN COLTOR.

Idealul păcii eterne în lumina filozofiei sociale.

(I.)

Tot ce se mișcă și trăiește pe pământ, începând de la cele mai inferioare vietăți și până la om, coroana fapturilor, mai mult ori mai puțin instinctiv ori premeditat, se sbate după *mai bine*. Piedecile ce se pun în calea acestei tendințe sunt delăturate prin forță, violență și distrugere, ori, fiind vorba de om, prin mijloace poate mai puțin brutale și distructive, dar cu atât mai potrivite pentru asigurarea existenței proprii și alor săi. Căci omul nu luptă exclusiv pentru binele propriu, ci, potrivit cu sociabilitatea naturii sale, și pentru binele societății din care face parte, ori chiar pentru binele întregii omenimi. În lupta aceasta se pot ivi, și adese se chiar ivesc, conflicte, ce duc la izolare, dușmănie ori poate și mai departe. Ivite între grupări mai mici ori mai mari, ori numai între oameni singuratici, aceste conflicte mai sunt deosebite și după natura intereselor, materiale ori de ordin mai înalt, ce le-au provocat.

În starea primitivă a popoarelor, aceste fenomene de războiu erau și sunt mai pronunțate și mai dese ca la popoarele ajunse la un grad mai înalt de cultură. Războiul pentru aceste popoare era și este o ocupație de toate zilele, iar pacea și liniștea occură numai ca momente de tranziție.¹⁾ Între popoarele mai culte războaiele au devenit mai rari și mai umane, fără ca însă cruditatea să dispară cu desăvârșire, dar încolo se mențin cu o îndârjire ce poate nicidecum nu va putea fi înfrântă.

Scopul războaielor a fost și este crearea unor stări mai suportabile. Ele se dau fie pentru lărgirea teritorială, fie pentru sfărmașarea lanțurilor ce țineau un popor sub jugul tiran al altui popor, ori pentru apărarea bunului comun contra atacului dușman.

Idealul unei stări mai bune, însă, a fericirii materiale, e în strânsă legătură cu pacea. Numai în vremuri liniștite poate individul, ca și comunitatea, să guste în tihnă bunul ce-l po-

¹⁾ Cf. L. Hartmann, *Der Krieg in der Weltgeschichte*. Wien 1915. Modul de războire al diferitelor rase ni-l descrie înflăcăratul apostol al pacifismului Letourneau în cartea sa: *La guerre dans les diverses races humaines*. Paris 1895.

șede. De aceea filozofia socială consideră războiul ca *un moment de tranziție*, pentruca asigurând bunul comun, ori câștigând lucrul dorit, să se bucure în tihnă de fericirea materială ce și-a câștigat. Adecă războiul pentru pace! Pacea este garanța progresului cultural, ea este idealul fericirii visate de toate popoarele.

Idealul păcii îl aflăm în credința tuturor popoarelor. Religia vechilor Perși visa o pace eternă, când după definitiva învingere a lui Ahriman vor încetă toate certele și va domni pacea.¹⁾ Elinii socoteau războiul ca o stare excepțională, ținând de un lucru barbar a purta arme în vreme de pace, căci „războiul pentru aceea e stricăcios, că face mai mulți oameni răi ca și câți nimicește”.²⁾ Chiar și Romanii s’au gândit că pot să închidă templul lui Ianus, când și-au extins hotarele până la Parți, Etiopi, la Germani și Sarmați.³⁾

Dar nicăiri nu e așa de pronunțat idealul păcii ca în creștinism. Fundamentul învățaturii lui Hristos este iubirea și pacea. Principiul „ochiu pentru ochiu”, „dinte pentru dinte” e înlocuit aici prin altul, mai sublim: „iubiți pe vrășmașii voștrii, faceți bine celor ce vă urăsc pe voi, rugați-vă pentru cei ce vă hulesc și vă persecută”.⁴⁾ Porunca să iubești pe deaproapele tău ca însu-ți pe tine, constituie doctrina fundamentală a sociologiei creștine; iar vorbirea de pe munte a lui Isus, cu cele opt fericiri, este complexul idealurilor evanghelice, cari sunt și trebuie să formeze programul societății creștine. „Mărire întru cei de sus lui Dumnezeu, și pe pământ pace, între oameni bunăvoire!” cânta corul îngeresc în noaptea tainică a nașterii Mântuitorului. „Pace voaună!” sunt vorbele cu cari acelaș Mântuitor a salutat pe Apostoli. Scopul religiunii creștine este ca iubirea și pacea să fie între oameni, cari toți sunt fiii aceluiaș Părinte: să fie o turmă și un păstor. Și așa se va realiza împărăția lui Dumnezeu pe acest pământ.

¹⁾ Ahriman e principiul răului, contrariul lui Hormizd sau Ahuramazda, principiul binelui. Invingând principiul binelui Hormizd, toți cei buni, după o judecată universală, vor merge în împărăția veșnică a acestuia; iar Ahriman cu toți argații și aderenții săi vor fi nimiciți pentru totdeauna. Cf. Fr. Hellwald, Kulturgeschichte. Leipzig 1896—8, 4. A. I. B 322—6.

²⁾ K. Kehrbach în prefața la cartea lui Kant „Zum ewigen Frieden” ed. Reclam, p. VII.

³⁾ Kehrbach l. c.

⁴⁾ Mat. 5, 43—5; în vorbirea de pe munte a lui Isus.

Astfel religiunea creștină și războiul, cu toate instituțiile lui, sunt două lucruri eterogene, cari nu au absolut nimic comun. Războiul este însă o realitate, a cărei existență până în zilele noastre e însemnată cu litere de sânge aproape pe fiecare pagină a istoriei. Dar nu mai puțin învederată este și dorința arzătoare după o pace trainică și fericită. Ea încă se poate urmări ca un fir roșu în înlănțuirea frământărilor, din cari e țesută istoria politică și culturală a popoarelor. Și totuș războiul și pacea sunt două categorii ce se exclud reciproc. Existența unei păci universale eterne înseamnă încetarea, dispariția cu desăvârșire a războiului.

Față cu aderenții războiului a căror lozincă sunt vorbele lui Heraklit, că războiul e tatăl și regele tuturor lucrurilor,¹⁾ ceata idealistă a pacifiștilor ține războiul de cel mai mare rău ce poate veni asupra societății omenești, atât prin ruina economică și financiară ce o produce, cât și prin cruzimea ce-l caracterizează și de care nici în zilele noastre nu e lipsit. De acest rău trebuie scăpată omenimea prin inaugurarea păcii eterne.²⁾ Primul autor care a tratat tema păcii eterne prin elaborarea unui proiect (*Projet de paix perpétuelle entre les potentats de l'Europe* 1713) a fost *Abbé Charles Irénée de St. Pierre*.³⁾ După el, apoi, aceleaș idei le aflăm la mulți. Așă între alții la *Rousseau*, la *Kant* și aproape în aceeaș vreme la *Herder*.

În diferitele analize teoretice făcute asupra războiului, originea acestuia e adusă în legătură cu natura omenească, căreia sau e *înnăscut* războiul, sau este numai o însușire a ei, *câștigată* în decursul procesului de evoluție.

Scrutarea naturii omenești este chiemarea filozofiei și în special a celei mai tinere odrasle a acesteia: a *filozofiei sociale*.⁴⁾ Diferitele păreri despre natura omenească se pot grupă în modul următor: a) Teoria care se bazează pe *dreptul forței*. Această teorie susține că în fundament natura omenească este stricată. Fiecare om dela natura sa este dușman celuiialt: *homo homini lupus*. În starea naturală fiecare om este condus

¹⁾ Cf. Steinmetz, *Philosophie des Krieges*. Leipzig. 1907.

²⁾ Ce s'a făcut în timpul din urmă în această direcție, vezi articolul pâr. Senior în această revistă a. V. Nr. 2: *Convențiuni internaționale pentru pace și pentru timp de războiu*.

³⁾ K. Kheirbach l. c.

⁴⁾ L. Stein, *Die soziale Frage*. Stuttgart. 1903 ed. 2. p. 554.

de egoism, de instinctul conservării de sine, care negative duce la lupta tuturor contra tuturor: *bellum omnium contra omnes*, iar pozitive la principiul „*Willen zur Macht*“ (Hobbes, Nietzsche). În această teorie numai egoismul e de natură primară, pe când sentimentul altruistic este secundar, deoarece egoismul duce la altruism, la munca tuturor pentru toți în loc de lupta tuturor contra tuturor, fie prin frică (Hippias, Hobbes), fie prin mijlocirea unui calcul înțelept (Spencer).¹⁾ b) Contra acesteia stă altă teorie care toate le reduce la *sentimente*. Această teorie, care se derivă dela Aristotel și Stoici, susține că instinctele sociale sunt tocmai așa de primare ca și cele antisociale (Bodin, Grotius, Shaftesbury, Hutcheson). Simpatia pentru toți și iubirea sunt însușiri caracteristice naturii omenești (Smith, Hume). Omul este dela natură un animal social, un blând animal domestic, numai cultura l-a stricat și l-a făcut egoist (Rousseau, Tolstoi). În locul formulei: *homo homini lupus*, teoria simpatiei pune: *homo homini Deus*.²⁾ c) A treia teorie e care susține că cooperațiunea și viețuirea împreună a oamenilor este o *lege a rațiunii* care își trage originea din lumina naturală (lumen naturale), plantată în natura omenească (Locke, Leibniz, Wolf).³⁾ Rațiunea e ceva suveran și legile ei au o valoare incontestabilă, ceea ce nu-i altceva, decât *imperativul categoric* a lui Kant. El încearcă să explice originea războiului din activitatea mecanismului naturii. Astfel războiul e considerat ca un mijloc al dispozițiilor provizorii ale naturei, cari se resumează în aceea, că *natura s'a îngrijit ca oamenii să poată trăi pe tot rotogolul pământului, că prin războiu i-a împărșiat și prin cele mai nelocuite ținuturi pentru ca să le împopuleze*.⁴⁾ Ba mai mult! „Ea a dispus în mod categoric, că

¹⁾ Cf. Stein, Die soziale Frage... p. 554 urm.; K. E. Körner, Hobbes' Die Lehre vom Menschen 1885; G. Louis, Über den Individualismus des Hobbes 1891. E. D. Miller, Spencers Versöhnung des Egoismus und Altruismus 1899.

²⁾ Stein l. c. F. Renz, Leon Bodin, 1905. Rampendahl R., Eine Würdigung der Ethik Hutchesons 1892. Gizycki, Die Philosophie Shaftesburys' 1876. W. Paszkowski, A. Smith als Moralphilosoph 1890. K. Neuhaus, Humes Lehre von den Prinzipien der Ethik, 1908. R. A. Spitzner, Natur und Naturgemässheit bei Rousseau 1891. K. I. Staub, Graf Tolstois Weltanschauung und ihre Entwicklung 1907.

³⁾ Stein l. c.; I. H. v. Kirchmann, Erläuterungen zu Locke's Versuch über den menschlichen Verstand 2. Bd. 1885. I. Rulf, Die Apperception im philos. System des Leibniz 1900.

⁴⁾ Kant, Zum ewigen Frieden, ed. Reclam p. 28.

ei *trebuie* să trăiască pretutindenea chiar și în contra înclinațiilor și fără ca acest *„trebuie“* totodată să presupună o concepție a datorinței, care prin mijlocirea unei legi morale, să-i oblige la aceasta. Ca să-și ajungă scopul, ea a ales *„răsboiul“*.¹⁾ Acesta „pare a fi plantat în natura omenească, și chiar ca și ceva nobil, pentru care se însuflețește omul din ambiție, fără un stimul interesat“.²⁾ Astfel răsboiului i-se atribuie chiar și din partea filozofilor o valoare internă oarecare și e preamărit ca și o nobilitare a omenimii, fără considerare la vorba grecească, că „răsboiul pentru aceea e stricăcios, că face mai mulți oameni răi, ca și câți nimicește“.³⁾ Și aceasta o face natura, ori vrem noi, ori nu vrem. „Când eu zic despre natură: ea *voiește*, ca aceasta ori aceea să se întâmple, nu însemnă că ea ne impune un obligament, să facem cutare lucru (căci aceasta o poate face numai rațiunea practică liberă), ci o *face ea singură*, ori vrem noi, ori nu (fata volentem ducunt, nolentem trahunt“).⁴⁾

Greșala comună a acestor teorii, prof. Dr. L. Stein o află în aceea, că „ele toate purced din presupunerea greșită, că natura omului de azi este o copie neschimbată a antropoidului“. Față de aceste el profesează teoria evoluției optimiste în filozofia socială, care ne arată, că „procesul de evoluție al individului se departă, într-o înceată, însă continuă, dezvoltare așa de tare dela obârșia sa, că abia se mai pot cunoaște trăsăturile comune cu prototipul său“. Toate reminiscentele atavice cari le mai poșede încă omul cultural dela omul natural, în sistemul nostru cultural, vor trebui să dispară cu desăvârșire.⁵⁾ După aceasta teorie toate sentimentele de simpatie sunt efectul cooperațiunii sociale.⁶⁾

NICOLAE FLUERAȘ.

Profesiunea credinții mele.

De mic copil am avut o dragoste deosebită față de natură. Cât eră vara de lungă hoinăriam prin munți, prin pădurile de brad, pe culmile ninse de soare ale Carpaților răsăriteni, prin jghiaburi, coclauri și locuri prăpăstioase, și nu arareori

¹⁾ Idem, ibidem p. 29.

²⁾ Idem p. 70. ³⁾ Idem p. 30—1.

⁴⁾ Kant, Zum ewigen Frieden, ed. Recl. p. 31.

⁵⁾ Stein, o. c. p. 555—6.

⁶⁾ Cf. E. V. Zenker, Die Gesellschaft v. I. 555.

uitam de mâncare și de casa părintească. Par'că s'ar fi statornicit legătură nedespărțită între mine și natura lui Dumnezeu! Par'că ne-am fi logodit amândoi încă din leagăn! Simțeam bag-seamă instinctiv, încă de atunci, că natura este reflexul calităților firii necuprinse a lui Dumnezeu, că este cartea de aur care îmi povestește despre Creatorul: literile, cuvintele acestei cărți minunate fiind înseși milioanele de ființe vii, cari mișună în lungul și largul vastului cuprins al naturii.

Devenind mai mare — student în clasele superioare ale liceului din Blaj —, această dragoste în loc să scadă s'a potențat în măsură și mai mare, și de abia așteptam să vie vacanțele să mă pot rezezi iarăș în mijlocul munților dragi, unde respira libertate și îți înviierez puterile trupesti și energiile sufletești. Mă învățaseră poeții noștri mari să iubesc natura și mai cu foc. Cine putea să rămână nesimțitor în fața unor frumuseți ca acestea:

Sus paingul pe un frasin, urzind pânza-i diafană
Cu-al său fir de-argint subțire face-o punte aeriană,
Iar' în leagăn de mătăasă gangurul misterios
Cu privighetoarea dulce se îngân' armonios.

Jos pe la tulpini, la umbră, fiuturii, flori sburătoare,
Se 'ndrăgesc în părechiere pe sân alb de lăcrămioare,
Și, ca roi de pietri scumpe, gândăceii smălțuiți
Strălucesc, vie comoară, pe sub ierburi tainuiți.

O pătrunzătoare șoaptă umple lunca, se ridică,
Ascultați! stejarul mare grăiește cu iarba mică,
Vulturul cu ciocârlia, soarele cu albul nor,
Fluturul cu plânta, râul cu limpedele izvor.

Și stejarul zice ierbeii: Mult ești vie și gingașă!
Fluturașul zice floarei: Mult ești mie dragălașă!
Vulturul uimit ascultă ciocârlia ciripind;
Râu, izvoare, nouri, raze se împreună iubind.

Luncă, luncă, dragă luncă! raiu frumos al țării mele,
Mândră 'n soare, dulce 'n umbră, tainică la foc de stele!
Ca grădinile Armidei ai un farmec răpitor,
Și Siretul te încinge cu al său braț desmierdător.¹⁾

Sau:

Vezi dragii oaspeți le-au venit
Și pomii toți s'au premenit

De sărbătoare

¹⁾ V. Alexandri, Poezii, »Lunca din Mircești«.

Grădina'i templu plin de svon,
Albina'i psalt — și orice floare

Un sfânt amvon.¹⁾

Sau aceste:

Stă Caraimanu 'n negurat
Moșneag în veci cu fruntea sus;
Slăvitul zilei împărat
Incet să lasă spre apus

Și cum se uită la moșneag,
Se mai oprește o clipă 'n loc:
I-asvârle cu un zimbet drag
Pe frunte-un diadem de foc,

Iar' după culmi doui nourași
Urcând tiptil, în zare, sus,
Râd răsfățați și drăgălași
Privind idila din apus.²⁾

Sau iarăș:

Dar', când părăsii odaia plină de înghețul morții.
Și eșii sub minunata boltă înstelat'a nopții,
Luna galeșă 'n văzduhuri, de apururi plutitoare,
Revărsă atâta farmec, și 'n așa sfântă splendoare,
S'arătă vederii mele, că mă 'nfiurai deodată,
Și-mi zisei: E cu putință să fim tot dintr'o bucată!
Eu — clipa de lut, și dansa — veșnicia de lumină!
Eu urâsc și plâng, ea trece zâmbitoare și senină...
Eu mă târaiu prin noroaie, ea plutește'n cer albastru...
Câtă depărtare, Doamne, dela vierme pân' la astru!
Dar' cum lunecă prin stele, fără să le-atingă?... Cine
Mân' atâtea lumi cu pază, pe cărările senine?

O ce mic, și ce netrebnic m'am simțit atunci 'naintea
Marei străluciri, ce'n raze-i inima-mi scâldea și mintea
Și adânc smerit, cucernic, pocăit în fața lumii,
Slavă și 'nchinare-adus'am bunului stăpân al lumii.³⁾

Cetind aceste pasagii sublime, mă mână un dor iresistibil
să văd și gust și eu frumuseți ca acestea, în țara mea scumpă,
în cuprinsul căreia Dumnezeu parecă concentrase toate como-
rile universului, căci cu adevărat se perândă acolo în al său
strămt cuprins creațiunea în cercul ei întins, și sufletul vad își
faceă până la ceriuri.

¹⁾ Șt. O. Iosif, Credințe, »Cântec«.

²⁾ Idem, »Icoane din Carpați«.

³⁾ A. Vlăhuță, Poezii, »Dormi în pace«.

Provedința dumnezească, care îngrijește așa de bine de copiii orfani, dispus-a în planurile sale nepătrunse să-mi continui studiile, în orașul vestit, Roma eternă... leagănul neamului meu. Am apucat deci acolo în vârtoarea lumii religioase per eminentiam, în mijlocul preoților porecliți de lumea dușmană adevărarilor credinții, de obscuranțiști. Ei bine! Credeți că dragostea față de natură, contopită armonic cu sufletul meu, a scăzut? Dimpotrivă!.. Tocmai acolo am aflat, că mării învățați ai bisericii au iubit natura mai mult, mai stăruitor și mai profund ca toți învățații lumii. Vi-se pare paradoxal nu-i așa? Și totuș — așa este!.. Acolo am dat între altele de opurile vestitului călugăr augustinian Hugo a S. Victore, care în volumul al 7-lea al operei sale enciclopedice „De eruditione didascalica“ m'a făcut să pătrund și mai adunc în rostul lucrurilor din natură, făcându-mă să pipăi oarecum cu mâna că în ființele acestei naturi imense ni-se descopere *atotputința, înțelepciunea și bunătatea* lui Dumnezeu. Aceasta trebuie să o vadă oricine, cât ce cumpănește bine *imensitatea* făpturilor, socotește *frumusețea* lor și meditează asupra *folosului* lor. Iată numai câteva pasagii de ale acestui mistician, pe cari nu mă pot răbdă să nu le reproduc:

„Numără stelele cerului, nisipul mărilor, pulberea, picurii de ploaie, penele și fulgii păsărilor, solzii peștilor, perii animalelor, firele de iarbă ale câmpurilor, frunzele și fructele arborilor, numărul nesfârșit al celorlalte ființe nenumărate: tot ce-i nenumărat în ființele sieși asemenea, sau în ființele diverse... Omul formează o singură specie și totuș nu există numai un singur om. Cine ar putea să-i numere? Leul formează numai o specie, și totuș există mai mult decât unul. Cine-i poate număra? Nenumărate sunt speciile lucrurilor și în cadrul singuraticelor specii sunt ființe nesfârșite sieși asemenea. Toate la olaltă formează un imens nenumărat.

„Ce-i mai frumos decât lumina, care în sine incoloră totuș îți vrăjește înaintea ochilor culorile tuturor obiectelor? Ce-i mai plăcut să privești decât ceriul senin care strălucește ca un safir, și cu farmecul blând al strălucirii sale îți învâluie fața toată și-ți desfătează privirea? Ca aurul strălucește soarele și luna e palidă ca chihlimburiul! Unele stele ard în lumina focului, altele scânteiază în lumină roza, pe când altele iarăși emanează lumină acuş roza, acuş verde, acuş alburie. Dar ce să zic despre nestimate și pietrele scumpe, nu numai pentru folosul, cât mai vârtos pentru farmecul lor răpitor? Și apoi pământul presărat cu flori — ce privește plăcută nu-ți oferă ochiului, cum nu-ți recrează ochiul și face să-ți vibreze

sufletul! Vedem roze roșii, crini albi, viorele vinete; și e minunată nu numai frumuseța ci și originea lor. Cum poate Dumnezeu produce din pulbere forme atât de fermecătoare? In sfârșit frumos peste măsură este verdele. Cum nu-ți vrăjește privirea, când primăvara răsar ierburile spre viață nouă și străpung cu fuscelul, cu cotorelul ce nizuește în sus, — simbol al învierii viitoare, — coaja pământului, după ce au strivit așazicând cu picioarele sub sine moartea.

„Folosul ce îl tragem de pe urma ființelor îmbrățișează mai multe elemente: ceea ce-i necesar, util, acomodat (potrivit) și plăcut. *Necesar* este unei ființe, fără de ce nu poate exista, cum ar fi omului pâinea și apa ca hrană, și stofele de lână sau piele ca îmbrăcăminte. *Util* se chiamă ceea ce procură o îndemânare mai mare, fără a fi indispensabil pentru viață, cum e carnea și vinul ca hrană, sau stofa mai fină și mătasa ca îmbrăcăminte. *Potrivit* e tot ceea ce și fără tolos propriu zis, prestează totuș anume servitii, cum e splendoarea culorilor, și podoba nestimatelor. *Plăcut* în sfârșit este, ceea ce nu se poate întrebuiță, dar desfătează simțurile, cum sunt anume ierburi, animale, păsări, pești ș. c. l.⁴; și după statorirea acestor principii continuă: „Dumnezeu a creat pe om pentru Sine, iar toate celelalte pentru om, nu doară că ar fi avut nevoie de om, ci pentru ca, — neavând altceva mai bun la îndemână să-i dăruiască, — să i-se dea lui *însuși pe Sine* spre desfătare. Orice altă făptură însă e creată astfel, cât conform destinațiunii sale e supusă omului și cedează folosului acestuia. Astfel are omul, așezat la mijloc, deasupra sa dumnezeirea, iar de desubt lumea. Legat prin trup de lume, se înalță prin suflet cătră Dumnezeu. Dar natura ființelor acestora văzute a trebuit să fie întocmită de așa, cât omul să recunoască și numai din înfățișarea lor externă, în ce stă *bunul* nevăzut, spre care are datorința să tindă înlăuntru sufletului său... Din acest motiv voit-a Dumnezeu să creeze și ființe, cari n'au fost tocmai de lipsă pentru folosul imediat al omului. Căci decumva ne-ar fi dăruiat numai lucrurile de lipsă, am constată în Dânsul numai bunătate, nu și bogăție. Prin adăogirea, sau alăturarea utilului cătră necesar Dumnezeu a dovedit *bogăția bunătății Sale*, și prin adăogirea sau alăturarea cătră util a ceea ce e potrivit, *prisosința* acestei bunătăți. In sfârșit împletind cu ceea ce e acomodat și plăcutul, oare ce a voit să ne releve dacă nu *profuziunea, supra-abondența bogățiilor bunătății Sale*?

„Dacă contemplezi masinăria acestui univers, vei afla că toate lucrurile se leagă între sine, se închieagă, se îmbucă în chipul cel mai cuminte și surprinzător de înțelept, ... cât păstrează armonia nu numai ființele șieși asemenea, ci și ființele diverse și contrarii chiar. La porunca înțelepciunii, ele închieie o prietinie, formează o legătură nedespărțită. Ce s'ar putea combate reciproc mai mult ca apa și focul? Și totuș înțelep-

ciunea lui Dumnezeu le-a egalat, le-a echilibrat în natură pe amândouă de așa, încât aceste elemente nu numai nu rup în chip violent legătura lor de comunitate, ci mai vătos ofere tuturor ființelor născânde hrana necesară vieții... Astfel se *iubește pe sine* întreagă natura. Astfel constituie concordia dintre ființele multe disparate în combinațiunea și articulațiunea lor împrumutată o singură *armonie* în toate“...

Se putea, vă întreb, să nu iubesc în lumina acestor principii și adevăruri natura și mai mult și să nu fi fost ispășit să studiez natura mai profund? De atunci mi-am propus să fac din studiul naturii obiectul meu de predilecție.

Acest propus mi-l-a întărit în chip extraordinar în anii mai din urmă însaș cartea cărților, sfânta Scriptură. Iată ce aflu în cartea minunată, cu care nu se poate asemăna nici un op filozofic, „Înțelepciunea lui Solomon“:

»Că deșerți sunt toți oamenii din fire, cari nu cunosc pe Dumnezeu. De vremece din bunătățile cele ce se văd n'au putut să cunoască pe cel ce este, nici luând aminte la lucruri au cunoscut pe meșter. Ci sau focul, sau vântul, sau aerul cel prielnic, sau cursul stelelor, sau apa cea puternică, sau luminătorii cerului au socotit că sunt dumnezei ocârmuitori lumii. Cari lucruri, pentru că se desfată cu frumuseța lor, le socotiă că sunt Dumnezei. Cunoască cu cât decât acestea este mai bun Stăpânul: că el cel ce însuș este începătorul frumuseții le-au făcut pe acestea. Iară de se minunează de putere și de lucrare, să înțeleagă dintru acestea, cu cât este mai puternic cel ce le-a făcut pe ele. Că din mărimea frumuseții făpturilor după socoteală se cunoaște făcătorul lor. Insa și frumuseța făpturilor în lucrurile acestea puțin ponoslu este, că doară ei rătăcesc căutând pe Dumnezeu și vrând să-l afle. Că intru lucrurile lui petrecând cearcă, și se încredințează cu vederea, că lucrurile cele ce se văd sunt bune. Ci nici aceștia nu sunt vrednici de iertare. Că de au putut atâta cunoaște ca să poată socoti veacul, cum nu au aflat mai curând pe Domnul acestora?«¹⁾

Atât e de adevărat așadar că natura vorbește fiecărei inimi despre Dumnezeu, cât oamenii răpiți și orbiți de frumusețea universului l-au confundat chiar cu Dumnezeu, s'au oprit uimiți înaintea lui și i-s'au închinat lui. Contardo Ferrini, juristul Italiei susține că pasagiul de mai sus e cel mai sublim din întreg Testamentul vechiu și poate că nu greșește. Da! În *natură* aflăm urmele acelei înțelepciunii dumnezeiești, despre care cetim:

¹⁾ Înțelepciunea lui Solomon cap. 13.

»Și toate cele ascunse și cele arătate le-am cunoscut, că m'a învățat înțelepciunea meșteră a tuturor. Că este într'ansa duh de înțelegere, sfânt, curat, de multe feliiuri, suptire, mișcător, strălucit, nespurcat, luminat, fără de patimă, iubitor de bine, ascuțit, neoprit, de bine făcător. Iubitor de oameni, adevărat, stătornic, fără de frică, a toate puternic, a toate văzător și carele răsbate prin toate duhurile cele înțelegătoare, curate și foarte subțiri. Că decât toată mișcarea mai mișcătoare este înțelepciunea, și pătrunde și încapă prin toate pentru curăție. Că este aburul (suflarea) puterii lui Dumnezeu, și curgere limpede a mării celui a toate puternic, pentru aceea nimica nu o întină pe ea. Pentrucă este strălucirea luminii cei veșnice și oglinda curată a lucrării lui Dumnezeu, și chipul bunătății lui. Și fiindcă este una, toate le poate, și întru sine rămâind toate le înoeste și prin neamuri¹⁾ în sufletele cele cuvioase se mută, prietini lui Dumnezeu și prooroci tocmeste. Că nimica nu iubește Dumnezeu, fără numai pe cel ce petrece cu înțelepciune. Că mai frumoasă este ea decât soarele și decât toată tocmirea stelelor, asemănată cu lumina mai de frunte se află ea. Că după lumină urmează noaptea, iară pe înțelepciune nu o biruește răutatea.«²⁾

Oh da! Aflăm în natură urmele acelei înțelepciuni dumnezeiești despre care cetim iarăș:

»Eu înțelepciunea am sălășluit sfatul și cunoștința și gândul eu am chiebat. Frica Domnului urește nedreptatea și sumeția și mândria și căile viclenilor și gura cea necredincioasă o am urât eu și căile cele răzvrătite ale celor răi. Al meu este sfatul și îndreptarea, a mea este înțelepciunea și a mea este tăria. Prin mine împărații împărătesc și cei puternici scriu dreptatea. Prin mine cei mari se măresc și stăpânii prin mine stăpânesc pământul. Eu iubesc pe cei ce mă iubesc pe mine, și cei ce mă caută vor află dar. Bogăția și mărirea a mea este și agoniseala multora și dreptatea. Mai bine este a mă înmulți pe mine decât aurul și piatra cea mult scumpă și rodirile mele mai bune sunt decât argintul cel ales. În căile dreptății umblu și în mijlocul cărărilor adevărului petrec. Ca să împart avuția celor ce mă iubesc și să umplu vistieriile lor de bunătăți: Domnul m'a zidit pe mine la începutul căilor sale spre lucrurile sale. Mai înainte de veci m'a întemeiat pe mine, întru început mai înainte de a face pământul. Și mai înainte de a face adâncurile, mai înainte de a ieși izvoarele apelor. Mai înainte de ce s'au infipt munții, mai înainte decât toate dealurile m'au născut pe mine. Domnul au făcut laturile și pustiile și marginile lumii sub ceriu. Când găteă ceriul cu Dânsul eram, și când și-au osebit scaunul său peste vânturi. Și când au întărit nourii cei de sus, și ca niște

1) Din neam în neam.

2) Înțelepciunea lui Solomon 7, 21—30.

tării au pus izvoarele cele de sub ceriu. Când au pus mării hotar și apelor, ca să nu treacă marginea sale, și tari au făcut temeliiile pământului, eram la Dânsul tocmind, Eu eram de care se bucură în toate zilele, mă veseliam înaintea feții lui în toată vremea. Când se veseleă lumea săvârșind, și se veseleă întru fiii oamenilor. Acum dar fiule ascultă-mă pe mine, și fericiți sunt cari păzesc căile mele. Ascultați înțelepciunea și vă înțelepțiți și nu vă depărtați dela dânsa. Fericit este bărbatul cel ce mă ascultă și omul, carele va păzi căile mele și priveghează la ușile mele pururea, și păzește pragurile ușilor mele. Că eșirile mele sunt eșiri de viață, și se gătește vrerea dela Domnul. Iar cei ce mă urăsc pe mine, iubesc moartea.¹⁾

Dar să vedem cum însaș *această* înțelepciune dumnezească ne conduce de mâna ca pe copiii neajutorați și face să pipăim oarecum cu mâna atotputința și înțelepciunea dumnezească în rânduiala făpturilor acestui univers. Ascultați.

»Cine este tatăl ploii? Și cine este cel ce a născut bulgări de rouă? Și dintr'acui pânțece ese ghiața, și bruma în ceriu cine o au născut? Au pogoară-să ca o apă curând? Fața adâncului cine o au rânduit? Și cunoscut-ai legătura găinușii,²⁾ și îngrădirea orionului³⁾ deschis-ai? Au deschide vei zodiile în vremea sa și luceafărul de seară de păr îl vei aduce? Și știi schimbările ceriului și cele de sub ceriu, cari împreună se fac? Și chemavei norul cu glas și cu cutremur de ape iute ascultate-va? Și vei trimete trăznete și merge-vor? Și grăivor ție ce este?⁴⁾...

Și iarăș:

»Sau dintru a ta știință au stătut șoimul cu aripile întinse și nemîșcat căutând spre austru?⁵⁾ Și din porunca ta se înalță vulturul? Și pe cuibul său șezând griptorul mâne pe colți de piatră și ascuns? Acolo fiind cearcă mâncare, ochii lui de de-

¹⁾ Pildele lui Solomon, 8, 12—36.

²⁾ Cloșca cu puii. ³⁾ Toaca. ⁴⁾ Iob, 38, 28 urm.

⁵⁾ Ce pasagiu sublim! Sborul pasărilor este o problemă nedeslegată până în ziua de azi. Iată ce zice naturalistul Heinrich Götke: »Deși cercetări mai precise, făcute pe baza legilor fizice, ne vădesc că umplerea cu aer cald a saculețelor de aer nu poate să le îmbie pasărilor o înlesnire prea mare și însemnată în decursul sborului lor, mă silesc observări neincetate făcute în natură la presupunerea, că acelora le stă la îndemână o putere de plutire în aer independentă de aparatul extern al aripelor. Deja la privirea unor pescăruși mari, cari plutesc deasupra mării, și nu numai în toiul viforului, ci și când e acalmie deplină, ore întregi, la înălțime de circa 170 m. în orice direcție și cu toate virajurile posibile, fără a face cea mai mică mișcare din aripă, nu e cu putință să suprimi gândul, că aceste minunate sburătoare n'ar dispune și de alte mijloace și instrumente, pe lângă cele mecanice ale aripelor. Această bănuială devine apoi convingere neștrămu-

parte străjuiesc, și puii lui se tăvălesc în sânge, și ori unde vor fi stârvuri îndată se află.«¹⁾

Sau și mai frumos:

»Și iată este fiară la tine, carea mănăcă iarba ca boii.²⁾ Iată tăria ei în coapsele ei este și puterea ei pe buricul pântecelui. Pus-au coada ca un chiparos, și vinele ei s'au împletecit. Coastele ei coastă de aramă și spinarea ei fier vărsat. Aceasta este începătura zidirii Domnului... Subt tot feliul de copaci doarme, lângă papură și lângă rogoz. Și se umbresc³⁾ întru dânsa copacii mari cu stâlparei și ramuri din țarină, de se va face inecătură nu va simți, nădăjduiește că va curge Iordanul în gura ei«...⁴⁾

»Și aduce-vei bălaurul⁵⁾ cu undița și pune-vei căpăstru împrejurul nasului lui, sau lega-vei belciug de narii lui și cu brățare vei găuri buza lui? Și grăi-va ție cu rugăciune și cuvinte de umilință? Și pune-va cu tine legătură și lua-vei pe el slugă veșnică? Și juca-te-vei cu el ca cu o pasere? Sau lega-vei ca pe o vrabie unui copil? Și se vor hrăni dintru dânsul neamuri, și-l vor împărți pe el neamurile Finichilor? Și tot cel ce corăbiește adunându-se, nu va aduce o piele a coadei lui, nici în cimurile pescarilor capul lui.«⁶⁾

Iată cum însaș cartea cărților îndeamnă pe unul fiecare la studiul naturii, consacrand și pecetluind însaș înțelepciunea dumnezească străduințele celor ce cearcă a cetii din cartea naturii.

Bazat pe ansamblul acestor motive susțin cu toată tăria convingerii mele, că nu poate exista pentru nime, dar mai ales nu pentru preoți, un studiu mai plăcut și folositor decât studiul naturii. Nu zice însuș Domnul Nostru Isus Hristos, că strălucirii reprezentanții ai regnului vegetal *crinii* câmpului, cari nici nu torc, nici nu țese, sunt îmbrăcați mai frumos ca Solomon în toată mărirea sa împărătească? Preotul, care știe, că natura este baza revelațiunii supranaturale, întrucât ea stabilește în

tată, când vezi un cârd de șorecari gata de plecare«. Unul din aceștia, pe care Götke l-a fost luat la ochi în chip deosebit, se urcă fără a bate din aripi vertical în sus, tot mai sus, cât într'o minută ajunsese la înălțimea de 290 m. și astfel, nemișcat, dispără ca un balon privirilor la o înălțime de cel puțin 3400 m. Götke mai observă și prundari (Goldregenpfeifer), cari brusc se opreau într'un punct oarecare cu aripile întinse. Chestia sborului pare deci de prezent absolut nedeslegată și încă deschisă, adaugă naturalistul Leopold Scheidt. (Vögel unserer Heimat, Freiburg, Herder 1902, p. 7. 8.)

¹⁾ Iob, 39, 26—30.

²⁾ Hipopotamul. ³⁾ O umbresc.

⁴⁾ Iob, 40, 10—18. ⁵⁾ Crocodilul.

⁶⁾ Iob, 40, 20—26.

chip ineluctabil existența lui Dumnezeu, nu este iertat să neglijeze acest studiu. Dacă șirele mele vor fi îndemnat pe oarecare din șirurile preoțimii la studiul naturii voi fi foarte fericit, salutând acest lucru ca pe o întorsătură favorabilă și revenire ad optimum. Să nu lăsăm arma științelor naturale în mâna materialiştilor, a ateiştilor lăpădați de Dumnezeu și de orice credință.

Un ultim cuvânt! Scuzați-mi această mică anexă! De câteori contemplan priveliștile mărețe ale naturii, de atâtea ori îmi pare ea ca un copil drăgălaș, inocent, zugerăvit de portretistul elegant englez Sir *Ioshua Reynolds* a cărui candoare, naivitate și nevinovăție îngerească te frapează la prima vedere și te subjugă vrând nevrând. Cu adevărat! În natură nu afli nimic fals, nu afli duplicitate, nu afli maliție. Ea ți-se dă întreagă, cu toate comorile sale nebănuite de multe, fără încunjur, sufletului tău dornic de frumuseți caste.

Sau iarăș! Privind la risipa neînchipuită de culori cu cari se înveșmântă întreagă firea, ființele toate, ceriul, pământul, marea și tot ce viează în și sub dânsele, ca în haină splendidă de sărbătoare, în toată vremea, fie iarna, fie vara, stau ca mut de admirație și nu pot suprima gândul că mă aflu în vestibulul raiului lui Dumnezeu, patria noastră cerească. Am senzația puternică pe care am avut-o când am văzut mai întâiu în Louvre tabloul renumit alui *Beato Angelico* „Incoronarea Vergurei Maria“, despre care zice așa de adevărat italianul Vasari că colorația sa e vrednică de mâna unui înger. Pe cum am rămas uluit și răpit de admirație înaintea aceluia tablou unde coloarea și lumina păreau a fi împrumutate din alte sfere mai senine, pânza pareă a fi ca penetrată de suflarea, de spiritul lui Dumnezeu, întocmai așa mi-se întâmplă și când contemplez culorile, armonia, lumina, frumusețile risipite cu mână largă în lungul și largul naturii. Iată deci studiul naturii, devenind și o supremă desfătare *estetică*. Probați și voi și vă veți convinge deplin.

Dr. ALEXANDRU NICOLESCU.

Soartea Cronicii lui Șincai.

Fără îndoială, ca informație, cea mai bogată alcătuire istorică a marelui epocă de trezire a conștiinței naționale, care se începe cu 1774 și ține până la 1821, este Cronica lui Șincai.

O viață întreagă s'a jertfit pentru alcătuirea Cronicii, căci planul ei s'a conceput în creerii făuritori de visuri îndrăznețe ai tinărului student dela Propaganda și cele din urmă slove s'au adaus de o mână tremurândă, care nu mai eră departe de groapă a bătrânului, pe care din înțelegere pentru scrisul lui și din milă pentru nefericirea lui, îl ocrotiă atunci episcopul dela Oradea, Vulcan.

Pentru alcătuirea ei s'a pus o muncă fără păreche; întâiu pentru adunarea materialului, care a ținut ani de zile la Roma, Viena, Pesta și alte locuri, unde numai eră ceva priutor la trecutul poporului român și mai apoi pentru închierarea acestui material în un tot, care aveă să fie viața de altădată a neamului nostru și a altor neamuri din jur, a căror istorie formează cadrul în care s'a format și scurs viața românească.

E drept, că Șincai a ocupat și oficii în viața sa, însă preocuparea lui principală și rostul vieții sale totdeauna și l-a aflat în Cronică. De ea nu și-a uitat niciodată, nici ca director de școli, la care oficiu îl chemase un împărat iubitor de lumină și din care îi daseră drumul —, fiindcă știă să fie prea folositor neamului — alții, pentru cari răspândirea luminii eră un pericol; nici ca crescător a unor copii de neam străin, la cari se angajase după ce neamul său nu-i mai știă da ocupație și un rost de traiu, nici chiar ca agronom — că teologul de Propaganda și deregătoria aceasta a purtat-o — și nici în decursul muncii migăloase și plictisitoare a corectorului de cărți dela Buda.

Și ceea ce i-a dat puteri de muncă în viața lui chinuită și zbuciumată de om sărac și persecutat „și de noroc și de răutatea omenească“, cum zice d. Iorga, a fost gândul luminos, că neamul său îi va vesti scrisul, că se va vedeă în el ca în o oglindă, va vedeă ce a fost și ce e acum, originea lui măreață și chemarea lui în lume și aceasta îl va îndemna ca încordându-și toate puterile să-și ia locul cuvenit între neamurile lumii.

Gândul nu i-s'a realizat — nu din vina lui, ci a cenzurii. El cu Cronica, după multe refaceri, — că eră scrupulos din cale înafară și voiă ca neamului său să-i dea o lucrare perfectă, — eră gata cătră sfârșitul anului 1811, când se află în curtea lui Vulcan la Oradea. La începutul anului următor o și' supune cenzurii la Oradea. Aici, posibil în urma intervenției

unor persoane influente, cari îi erau prietini și poate chiar alui Vulcan, i-se dă voie să-și tipărească *Cronica* ori unde în Ungaria. Din ce cauză nu știu, dar nici peste doi ani *Cronica* lui Șincai nu eră tipărită, și nici măcar nu se luase sub tipărire. Desigur cauza întâzierii nu a fost Șincai, că el eră nerăbdător să și-o vadă odată tipărită, ci presupun, că nu a aflat editor.

Întrebarea, că de ce nu s'a tipărit la tipografia din Buda, unde se tipăreau pe acel timp cele mai de seamă cărți românești și unde erau cenzori români, atunci Petru Maior, camaradul de studii, principii și suferințe alui Șincai? Am o bănuială, nu destul de temeinică, dar totuși plauzibilă, pe care o expun după cum mi-se prezentă mie. Șincai căpătă permisia de a-și tipări *Cronica* în 1812 — în același an Maior tot aici publică „*Istoria pentru începutul Românilor în Dacia*“. Va se zică două lucrări, cari tratau acelaș lucru, și cari, se vede, nu eră îngăduit, să apară în acelaș loc. Un caz analog avem tot între Maior și Loga. Loga în 1818 merge la Buda să-și tipărească mai multe cărți, între altele și o *Gramatică*. *Gramatica* nu poate însă apărea, decât o parte de tot neînsemnată. În schimb în acelaș an apare „*Ortografia limbii*“ alui Petru Maior.¹⁾ Maior eră cenzor la tipografia din Buda deci aici numai acele cărți puteau apărea, la cari își da el învoirea — prea ușor se poate deci înțelege, ca el să delătore pe acelea, cari i-ar fi putut face concurență. Și de altcum, mi-se pare, că se negligeau împrumutat, ca să nu folosesc un termen mai aspru; relații amicale între acești doi mari învățați nu au fost niciodată. Cauza? O bănuiesc, dar sigur nu o am. Presupun, că a fost rivalitatea literară, că altceva n'a avut ce-i depărtă unul de altul, după ce vieața cu suferințele comune ar fi trebuit să-i împrietinească. —

După ce în Ungaria înzădar caută un loc de editare, sperând mai mult noroc în Ardeal, la începutul anului 1814 o supune cenzurii din Ardeal. Aici înaintează amândouă versiunile, și cea latinească și cea românească. Cea latinească se pare, că a fost pregătită pentru învățații străini, cari negau latinitatea neamului românesc, sau doar pentru cenzori, cari nu știau românește. Cea latinească în un singur tom o dă

¹⁾ E interesant, că îndată după moartea lui Maior apare la Buda *Gramatica* lui Loga. Mai târziu apare o bună parte și din *Cronica* lui Șincai.

direct președintelui comisiei cenzurătoare, Martonffi, cea românească în trei tomuri o înaintează Guvernului ardelean, — după cum se vede din o rugare prin care cerea extradarea lor, după ce voie de a le tipări nu i-se dase ¹⁾.

Vestita părere a comisiei cenzurătoare, din care până acuma numai atâta se știe: „opus igne, author patibulo dignus,“ — cuvinte, cari de altcum, în felul acesta nu se află în ea; (în felul acesta le-a rotunzit tradiția, în ea se spune numai ceva analog: „Ande igitur brevibus Gyaris et carcere dignum“) — era gata pela începutul lui Martie 1814, căci la 5 Martie, Martonffi o înaintează Guvernului.

Recenzia poartă titlul: „Reflexiones in Chronicon dni Georgii Sinkai“ ²⁾. De această recenzie mă voiu ocupa amănunțit altădată, când voiu publică și textul latinesc, acum voesc să fac cunoscut numai în trăsături generale soarta Cronicii lui Șincai. Atâta însă pot să spun de acuma, că recenzia în general e confuză, neegală, inibată de un spirit, care se potrivea așa de puțin cu știința, cu singura țintă, — care nu e scrisă, dar se găcește ușor din fiecare cuvânt — ca să zdrobească pe acel „valah“ constructor de ipoteze îndrăznețe cu privire la originea neamului său. Nimerise, ce-i drept, multe puncte slabe ale Cronicii, dar nu eră un merit, că numai reproducea ceea ce se spusese cu mai multă competență de Kopitar — și ceea ce eră original, eră spus așa de brutal și respingător, că fiecare cuvânt trebuia să rănească și să sângereze, nu să coreagă și să edifice. Reproduc un singur citat — de cari e plină recenzia — din cari se vede și dragostea de adevăr și spiritul și și știința celui ce o judecă: „Sub acest titlu — e vorba de titlul ce s'ar potrive „Cronicii“ — *Cronica Valahilor* e o lucrare proastă, ridiculă, nevrednică de tipar, plină de păreri false și de coniecturi ridicule: și ceea ce s'ar mai putea suferi în ea nu se refereste la Valahi; s'ar putea numi mai bine *Cronica împăraților romani, atât apusenii cât și răsăriteni, cari în Dacia sau pentru Dacia au purtat răsbele*. Însă chiar și în respectul acesta e superfluă, dupăce există Cronici mai bune, fără o îngrămădeală nebună de citate, a căror sinceritate de altcum ar trebui examinată, dacă cineva ar avea timp de pierdut cu o atare îndeletnicire“.

¹⁾ Arhiva statului din Budapesta. Secția Ardealului Gub. Nro 5883/814. Copia în posesiunea mea.

²⁾ Arhiva stat. Nr. 2832/1814. Copia în posesiunea mea.

Fiindcă Cronica lui Șincai avea o țintă: dovedirea și străinilor și neamului său, că *neamul românesc e de origine romand*, că Dacii au fost nimiciți. Și cuteză să susțină, că totdeauna României au locuit Ardealul, au avut stăpânitor din sângele lor, au avut organizație bisericească din celea mai vechi timpuri și altele, cenzura află Cronica de periculoasă pentru Transilvania și nedeamnă de tipar.

Recenzia, Martonfi o trimite la Guvern în 5 Martie 1814, însoțită de o scrisoare în care se vorbea numai de tomul I. al lucrării, desigur de cel latinesc. Versiunea românească a Cronicii probabil că nimenea n'a mai cetit-o.

La Guvern s'a primit de bună recenzia și văzând pe călcăiul volumului, că în Ungaria s'a permis tipărirea, se scrie dela Guvern în 30 Martie 1814 lui Gheorghe Tokodi „directorul Academiei dela Oradea-mare“ să le dea informație de s'a tipărit deja undeva în Ungaria lucrarea aceasta: „statui publico summe perniciosum (opus)“¹⁾. Se răspunde în 18. Iunie 1814, că: „opus isthoc, nec Varadini, nec alibi in Ungaria hucdum impressum esse“²⁾.

Dela Guvern în 16 Aug. 1814 se scrie „Consiliului Locotenențial“ din Ungaria, că observând ei, că „Chronicon Daco-Romanorum seu Valachorum“ a fost admisă la tipar de Antoniu Szerdahelyi, revizorul regesc dela Oradea, încă în 6 Maiu 1812, și fiindcă e o carte, pe care cenzura din Ardeal a aflat-o de periculoasă și „deamnă de confișcat“, ca una ce ar putea aduce cu sine cele mai triste urmări (pessimas sequelas), roagă pe Înaltul Cons. Locoten. ca pe viitor spre încunjurarea „unor astfel de urmări rele“, orice carte, care ar atinge afacerile Ardealului, să se trimită spre cenzurare și în Ardeal³⁾. Guvernul din Ardeal nu avea încredere în cenzura din Ungaria, că scria cenzorul lui Șincai: „Aici — adeca în Ungaria — cei dela putere, cunosc puțin Transilvania și sunt puțin îngrijați de ea. Ușor lasă să se tipărească atari lucrări, cari pentru Transilvania sunt germenii răscoalelor și pe cari cărturarii Valahilor le cetesc și în tot chipul să nizuiesc a le răspândi în plebe“. În special nu se încredeau în cenzura din Buda „unde — zice cenzorul — Valahii sunt autori și cenzori“.

¹⁾ Arhiva Stat. Budapesta. Secția Ard. 2832/1814.

²⁾ Ibidem Nr. 6785/1814.

³⁾ Ibidem, Idem.

Dela Cons. Loc. se răspunde cam rece, că cenzurarea Cronicii s'a făcut pe „calea cuvenită“ (sua via). Ce privește cenzurarea și în Ardeal a cărților ce apar în Ungaria și ating afacerile Ardealului se răspunde, că orice carte care atinge afacerile publice, din porunca regească, se trimite înainte de tipărire Maiestății sale spre judecare¹⁾.

Guvernul înțepat de răspunsul acesta, nu chiar politicoș, în 5 Decembrie 1814, descoperindu-i toată afacerea, se plânge cancelarului Aulic, că Cons. Loc. al Ungariei nu îi ia în samă dorința justă, și îl roagă ca prin întrepunerea sa să-i câștige cenzurei din Ardeal dreptul de a cenzură și cărțile ce apar în Ungaria și ating afacerile Ardealului²⁾.

Ce i-s'a răspuns nu știu — nu i-am putut da de urmă. Mi-se pare că favorabil nu a fost răspunsul, deoarece n'am aflat ca vreo carte apărută la Buda, să fi trecut și prin cenzura din Ardeal.

Șincai în 27 Martie 1814 urgitează cenzurarea Cronicii. În 14 Aprilie aceluiaș an i-se răspunde, că nu se poate tipări. Șincai atunci o cere înapoi, i-se răspunde la 16 Aug. 1814, că Guvernul a aflat-o deamănă de confiscat și așa nu i-se mai poate înapoiă³⁾.

Pe marginea din jos în partea stângă a hârtiei pe care e scris conceptul răspunsului din 16 Aug. e scris cu litere mărunte, de o altă mână, nu de cea ce a scris conceptul: că „Praeductum opus in tribus thomis manuscripti constans idiomate Vallachico concinnatum fine asservationis sequestralis ad cubile repositum est“⁴⁾. Va se zică Cronica lui Șincai a fost confiscată de cenzorul din Ardeal, un stă deci ceea ce susține A. Densușianu, că Cronica așa a ajuns la Guvern, că Șincai ar fi murit înainte de a i-se putea înapoiă.

Spre norocul nostru, Șincai înainte de a supune Cronica cenzurii, a făcut o copie de pe ea lui Vulcan, ca răsplătire, că

¹⁾ Ibidem. ²⁾ Ibidem.

³⁾ Ibidem Nr. 5883/814.

⁴⁾ Conduc de această notiță am căutat la Cluj și am aflat Cronica lui Șincai, atât versiunea cea latinească cât și cea românească, în biblioteca Universității. Deși o examinare riguroasă n'am putut face — totuș mi-se pare, că copia lui Vulcan — deci și toate edițiile de până acuma — e prescurtată. Ar fi frumos, dacă acum la 100 ani dela moartea lui Șincai i-s'ar face cinstea de a i-se edă Cronica, bine îngrijit, cu toată critica recerută. Ar fi cel mai frumos dar, care s'ar putea face amintirii lui Șincai. Și ar fi bine, să rupem odată cu tradiția de a cinști amintirea oamenilor noștri

Il ocrotea și îl ajută cu bani pentru lungile lui călătorii. De pe copia aceasta s'au făcut alte și alte copii, încât, ca manuscris s'a răspândit până în Moldova — unde a dus-o Gheorghe Vida, instructorul lui Kogălniceanu. De pe o copie de acestea s'au făcut și ediția de Buda (completă) și cele de Iași.

IOAN MODRIGAN.

Instrucția noastră religioasă dela școlile medii.

— Notițe pe marginea „Planuri“-lor pâr. Dr. Brînzeu. —

Mă interesează mai mult partea a doua a cărții părintelui dr. Brînzeu care tratează despre instrucția religioasă în școlile secundare. Cetind proiectul desfășurat de Sf. Sa cu multă claritate și logică, mi-am câștigat convingerea că va trebui să meditam asupra planului de instrucție religioasă pe care îl propune parohul Vulcanului, înainte de a stabili definitiv mersul învățământului religios și a tipări manualele co-răspunzătoare.

Pâr. Brînzău, pentru cursul superior al gimnaziilor susține în întregime planul de învățământ, care e în vigoare în biserica romano-catolică din Ungaria. În cel inferior diferența față de planul pomenit ar fi introducerea istoriei bisericești în clasa IV-a și propunerea istoriei biblice într'o singură clasă (I), rămânând pentru a II-a clasă catehismul, iar pentru a III-a liturgica.

Orice plan de învățământ, fie cât de conștiincios alcătuit, își are neajunsurile, și dacă e ireproșabil și ideal chiar pentru o vreme oarecare, mai târziu, vremile noi aduc noi exigențe, impun anumite modificări. Schimbările acestea apoi se fac între marginile posibilității. Biserica noastră românească încă n'a ajuns să introducă în planul de învățământ cele două studii, liturgica și apologetica, introduse cam de mulțor în instrucția romano-catolicilor, pe când în biserica soră sunt

mari prin vorbe, cari se pot da ușor, că nu coastă nimica, și ne-am încercă să le edăm scrierile. Cu mult mai bine s'ar putea educa tinerimea, dacă i-s'ar putea da în mână, în ediții ieftine și ușor de inmanuat scrierile celor cari în un timp au concretizat geniul neamului, decât cu vorbele fie ori cât de alese ale unuia sau altuia. Cred, că și greutatele materiale ar putea, și ar trebui să se supoarte de urmașii „harnicului și pri-ceputului ocrotitor al învățaților”: Vulcan, și să nu așteptăm, ca tot cei de dincolo să ni-le facă toate.

mişcări pentru noi schimbări. Se agită chestia introducerii istoriei bisericești într'o clasă mai inferioară, a V-a ori chiar a III-a, tot așa a materialului liturgic în clasele I—II—III-a. E întrebare ce să se facă la noi? Să înaintăm pas de pas? Ori să facem o săritură? Piedeca principală, poate, a neprimirii planului care e în uz în biserica romano-catolică, a fost că vechile noastre manuale n'au fost epuizate. Acum e momentul prielnic, ca în loc să se facă o nouă ediție a vechilor manuale, să se stabilească plan nou și să se alcătuească noi manuale. Să adaptăm deci planul bisericii romano-catolice din patrie ori să stabilim plan de tot nou făcând destul și cerințelor mai noi, primind hotărârile congresului catehetic din Viena și propunerile altor bărbați competenți în această materie? Direcția aceasta din urmă e inaugurată de păr. dr. Rusu, pe când păr. Brînzeu înclină mai mult pentru înaintarea mai lentă, fiind de părere să se introducă, cu puține excepții, planul acum în vigoare la romano-catolici.

Ar fi mai cuminte, după ce n'am introdus la vreme planul, pe care acum chiar cateheții romano-catolici tind a-l modifica, să nu-l mai introducem în întregime ca, apoi, după câțiva ani, să trebuiască să-l schimbăm. Atât numai că va trebui să socotim bine, dacă împrejurările noastre permit sau nu aceste schimbări. Și aici, argumentarea părintelui Brînzeu e foarte întemeiată și convingătoare. Dsa a catehizat la gimnaziu neromânesc și-și poate da mai bine seama de greutatea ce le întimpină catehizarea cu clase contrase. Elevilor greco-catolici români li-se propune religia în 16 ore la săptămână în cele 3 gimnazii românești din Blaj, Beiuș și Năsăud, apoi în Gherla, Sighet, Baia-Mare și Sătmar. O bună parte, poate chiar jumătate ¹⁾ a elevilor greco-catolici români studiază la școli, ude religia li-se propune în 8 ori mai puține ore la săptămână. Luând în considerare această împrejurare, va trebui să urmărim direcția părintelui dr. Brînzeu.

Neajunsul planului alcătuit de păr. Brînzeu, paremi-se, rezidă în împrejurarea că istoriei biblice îi dă prea puțin loc, neajuns ce se observă și la proiectul păr. Rusu ²⁾. Într'un

¹⁾ Nici a treia parte! *N. R.*

²⁾ În proiectul păr. Dr. Rusu liturgica nu e contemplată ca parte deosebită și mai ales nu ca o parte, ce ar reclama o jumătate de an. Așa că acolo istoriei biblice i-se dă toată importanța. Cel mult față de liturgică se poate deci vorbi, în legătură cu proiectul păr. Rusu, de prea puțină atenție. *N. R.*

proiect istoria biblică a ambelor Legi se ia într'un an, într'al doilea în doi ani, dar cu liturgica împreună. Catehismul se proiectează pentru clasa I, respective I—II, apoi o amplificare a lui în clasele V—VI și VIII-a, respective V—VIII-a, iar materialul biblic pentru un singur an, ori pentru doi, și aceia înjumătățiți. Izvorul credinței, baza catehismului trebuie să se aprofundeze mai mult; deci istoria biblică să se propună în doi ani, clasa II și a III-a.

Catehismul să aibă loc în clasa I-ă. Așa e în planul romano-catolicilor, congresul catehetic din Viena încă a stabilit să se propună întâiu catehismul, tot așa și proiectul părintelui dr. Rusu. Mai e apoi și motivul adus de păr. Dr. Rusu: insuficienta pregătire religioasă a elevilor. Cine știe, când se va delătura acest neajuns! Până suntem mai tineri, poate catehizăm mai conștiincios; dacă îmbătrânim și nici control nu avem, mai neglijăm catehizarea pruncilor. În fiecare an am câțiva elevi în clasa I. gimnazială — băieți de 10—11 ani — cari încă nu s'au spovedit, nici nu s'au împărtășit¹⁾. E neapărat de lipsă catehismul pentru clasa I.

Sunt apoi de acord cu păr. Brnzeu să se propună în cursul inferior al gimnaziului și elementele istoriei bisericești, dar nu într'un an întreg, ci, fiind o firească continuare a istoriei biblice, ca supliment al istoriei biblice a Legii noi în cl. a III-a.

E superflu să spun că încolo n'am nimic de excepționat în proiectul părintelui Brnzeu. Să spun apoi că întreaga carte e o lucrare ce a pus chestia instrucției religioase într'o lumină nouă, că a dat directive sănătoase, ar însemna să susțin lucruri, pe cari nime nu le trage la îndoială.

Dr. ALEXANDRU CZIPLE.

Insemnări.

Preoți, sprijiniți scrisul creștinesc și românesc! P. S. Să Păr. episcop al Lugojului cu datul 27 Noemvrie 1915 a trimis clerului eparhial o bogată pastorală drept obiect de meditare pentru postul Nașterii Domnului. În introducerea pastoralei grăește despre măcelul înfiorător, și despre pacea, ce va urmă

¹⁾ În Blaș sunt de obicei cam 30% și chiar mai bine! *N. R.*

când frații noștri se vor întoarce de pe câmpul de luptă la ale lor cămine. Pentru ca pacea, ce se va încheia între popoarele rău învrăjbite, să fie o adevărată pace sufletească și pentru noi, trebuie să alegem și întrebuițăm mijloace potrivite acestui scop, între altele lectura bună. Cel mai bun nutremânt sufletec ar fi sf. Scriptură, care încă nu o avem. Până când vom avea o edițiune a sf. Scripturi pentru popor, preoții, în Dumineci și sărbători, după prânz, în loc de a-și căuta eventual distracțiuni nedemne de ei, vor avea cea mai plăcută distracție în mijlocul poporului, cetind și tâlcuind aceleia învățătura descoperită din Evanghelie, Apostol, Psaltire și din paremiile aflătoare în cărțile noastre liturgice.

Pe lângă învățăturile din sf. Scriptură avem să ne îmbogățim mintea și să ne nobilităm inima și cu altă lectură, ce ni-se servește în cărțile și foile bune. În scopul cetirii și lățirii acestor scrieri P. S. Sa scrie textual următoarele:

„Preotul însă, spre a putea judeca ce lectură este de a se da și propaga între popor, trebuie să o cunoască, fiindcă numai așa va putea ținea în mână frânele vieții spirituale.

Mulțumită bunului Dumnezeu, deja avem o mică colecțiune de cărți bune, avem și vre-o câteva foi, prin propagarea acestei lecturi bune totodată vom sprijini și pe autori și îi vom îmbărbăta, să lucreze mai departe cu zel, fiindcă nu putem aștepta dela ei, ca să aducă și jertfe materiale pe lângă lucrul mult ce-l au cu edarea lor. Și oare nu e datorința noastră, să sprijinim pe scriitorii acestor cărți și reviste? Și oare nu e datorința noastră să propagăm cât de mult cărțile și revistele scrise în spirit creștinesc și în limba română? Și totuși, cu durere trebuie să constatez, că nu arareori ne vin plângeri din partea redacțiunilor, că mulți preoți nu își achită abonamentul, ci rămân ani de-a rândul în restanță, prin ce, apoi, revistele acestea creștinești nu se pot desvoltă. Acești preoți se vede, că nu se gândesc, că prin aceasta se fac culpabili nu numai că nu sprijinesc din toate puterile litaratura noastră, ci și pentru că totodată înstrăinează lucrul altuia fără de a-l rebonifica. Drept aceea pe acei frați preoți, cari sunt în restanță cu abonamentul la vre-o revistă sau foaie, îi rog, ca până la finea anului curent să-și achite restanța, la caz contrar, dela anul nou începând contra tuturor aceluia, cari vor fi acuzați de vre-o redacțiune, că nu-și achită datoria, voi fi constrâns, să dau curs liber procesului ca în contra unora, cari pe nedreptul rețin averea altuia.“

Datorința preoților de a da credincioșilor cât mai multă lectură bună se potențează, zice P. S. Sa, mai ales acum, „când se vor reîntoarce iubii noștri frați și fii în mijlocul

nostru de pe câmpul de luptă și din deosebitele spitale, unde au însetat după lectură bună, și de unde ne scriau, să le trimitem cărți de rugăciuni și cărți și foi de cetit. Dorul acesta mare după lectură bună trebuie să-l nutrim în ei și pe mai departe și să ne îngrijim, ca numai cărți bune să ajungă în mâna credincioșilor noștri.“

Din întreagă pastorala aceasta se desprinde gândul bun și dorința serioasă a Preasfințitului dela Lugoj, ca, pentru renașterea și întărirea noastră, preoții să cetească mult și să se îngrijească, ca și poporul să se adepă din izvorul curat al scrisului creștinesc și românesc.

P. S. Sa Vasile al Gherlei pentru broșuri de cuprins religios a inițiat o colectă în eparhie, care s'a și întreprins în postul Sântămăriei din anul trecut cu un rezultat de peste 6000 cor..., iar acum de curând un alt episcop al bisericii noastre, P. S. Sa Dr. Demetriu Radu dela Orade a dăruit celor dela redacția „Cuvântului Adevărului“ (Prislop) întreagă suma, ce umblau să o colecteze, cu obligământul de a o replăti și a da % după ea. Darul acesta s'a făcut tot pentru editarea de scrieri folosite de poporul nostru. — Glasurile acestea ale Episcopilor noștri sunt așa de limpezi și de puternice, încât fiecare preot le poate înțelege și — credem — e dator să le și urmeze.

Senior.

CRONICĂ.

La începutul celui de-al doilea lustru.

Mânați de gândul curat de a servi interesele vitale ale bisericii noastre, una din cele mai puternice colonne ale consolidării și propășirii neamului românesc, am venit acum 5 ani cu această revistă, pe fruntea căreia fixasem numele program: „Cultura Creștină“. Credincioși acestui program și având deviza să tindem mereu înainte, nu am cruțat în această vreme nici bani și nici osteneală, pentru a face din revista noastră un organ de publicitate care să însemne ceva în viața gândirii și a scrisului bisericesc și românesc. Preocupați într'una de scopul măreț al sfintei noastre biserici, pe care totdeauna l-am socotit strâns unit cu ideile de cultură ale neamului nostru, am cercat neconținut, cu adevărat număr de

număr, să apropiem preoțimea noastră și printr'ansa pe credincioșii acesteia de ținta amintită, ... totuș încă atât de departe.

Să apreciem după merit roadele acestor ostenele și jertfe, aduse cu dragă inimă și cu însuflețire curată pe altarul sfințelor noastre ideale, nu este chiemarea noastră. Dar ar fi și greu să o facem. Pentru că această revistă, încopciată la carul progresului Sionului nostru, ea însaș un product al acestui progres, a lucrat alături de mulți alți factori ai acestui Sion, așa că despre rezultatele proprii și excluzive ale activității din jurul acestei tribune, și alții, neînteressați, numai cu greu vor putea să spună adevăruri depline. În lupta grea și necurmată ce se poartă din partea bisericii noastre împotriva dușmanilor ei nenumărați, ce i-au jurat pierire, precum și în frământările ei tot mai intensive din timpul mai nou pentru o consolidare internă capabilă de a înfruntă orice furtuni viitoare, revista noastră, cu modestie fie spus, și-a avut și ea, cum oricine va trebui să admită, partea sa de muncă. Paginile ei, totdeauna curate, în cari ca într'un caleidoscop se poate privi întreagă viața bisericii noastre din această vreme, în cari și puținele ei clipe senine de bucurie și multele, chiar nesfârșitele, zile de amar și durere au lăsat urme neșterse, vor fi pentru totdeauna o clasică dovadă a acestei afirmări. Chiar seria frumoasă de colaboratori, cari de bună voie și aproape gratuit, au contribuit cu scrisul lor la îmbogățirea coloanelor noastre, tot mai mult apreciate, este o vie dovadă, că munca noastră nu a fost o zădarnică și neroditoare cheltuire de energii. Dimpotrivă ne îndreptățește să credem, că opera de îndrumare ce a putut să se desprindă de pe aceste pagini a adus foloase reale bisericii noastre române unite.

Când venim acum, la începutul noului lustru, să mulțumim din inimă tuturor prietinelor și sprijinitorilor din trecut ai muncii noastre, și să solicităm acest sprijin, al lor și al tuturor, și pentru viitor, ținem să declarăm că vom înaintă pe aceleași cărări ale iubirii de adevăr și ale zelului pentru binele casei Domnului, cu deosebirea poate, că în viitor vom cercă, după puteri, a lărgi și mai mult câmpul nostru de muncă.

Aceste sunt lucrurile, ce am crezut că trebuie relevate la începutul acestui al șasălea an de existență. Și dacă mai amintim, că cu toate greutățile timpului, cu toată urcarea cu mai

bine de 50 % a cheltuielilor ce avem cu scoaterea revistei, am lăsat prețul de abonament neschimbat, este ca să se înțeleagă, odată mai mult, că nu îmbogățirea noastră o căutăm, ci singur și escluziv răspândirea cât mai largă a culturii creștine.

Fie, ca acest gând al nostru să fie înțeles și apreciat după cuviință.

Redacția.

*

Îngrijire excepțională de soartea învățătorilor din armată. Între multele și feluritele legi excepționale plănuite pentru actuala sesiune a parlamentului nostru este și legea despre „excepționala îngrijire de învățătorii și instructorii intrați în serviciul militar, precum și de văduvele și orfanii lor“. Semn, că statul simte foarte mult binele neprețuit ce-l are delașcoală și prin urmare se simte îndatorat a se interesa cât mai intensiv de soartea acelor, cari sunt sufletul acestei instituții culturale.

Noua lege prevede, că învățătorul, care „în urma mobilizării a fost chemat la serviciu activ militar, iar sub durata serviciului militar, sau în urma serviciului devine incapabil de muncă încă înainte de a împlini anul al zecelea de serviciu ca învățător (instructor), moare, ori dispare și își pierde urma: din punctul de vedere al pretenziunilor proprii ori ale membrilor familiei *este de a se considera ca unul care a împlinit zece ani de serviciu*, ce se pot compută la stabilirea penziei“ Se iau apoi dispoziții interinale privitor la competențele soției și ale copiilor acestora, pentru cazul că învățătorii din armată ar dispărea, fără să se știe ceva despre starea lor. Tot o parte insemnată a legii este și aceea, care dispune că la stabilirea competențelor învățătorilor din chestie „computarea anului de războiu are loc în modul corăspunzător determinațiunilor din legea, care regulează îngrijirea persoanelor militare“, precum și faptul că intră numai decât în vigoare, având putere de drept dela 1 August 1914.

Cei mai mulți dintre învățătorii noștri iau parte la războiu ca soldați de rând, și astfel despre ei și despre membrii familiilor lor nu se îngrijește legea militară de penzie, așa, că fără această lege, soartea lor — întrucât nu ar avea încă 10 ani de serviciu — eră cât se poate de precară. De acum, mulțămită îngrijirii guvernului, chestiunea se prezintă altfel. Și e un mare bine acesta! (r.)

*

Boalele venerice și războiul. Profesorul universitar din Budapesta, *Dr. Nékám*, a adunat cu multă grijă o seamă de date referitoare la răspândirea uriașă a boalelor venerice prezintându-le în cadrele unei conferențe, din care facem acest rezumat dureros, mai cu seamă pentru noi Români.

Date statistice despre boalele venerice la populația civilă nu s'au adunat încă, dar un calcul aproximativ totuși se poate face. După acest calcul în Ungaria numărul celor ce sufer de aceste boale este la 4—5 milioane, un număr cu mult mai mare, decât numărul tuturor celorlalte boale la olaltă. Numărul tuberculoticilor din Ungaria este cam de 400—500,000 — din cari anual mor cam 70,000 — așa că aproape de 10 ori sunt mai puțini tuberculoticii ca cei atinși de boale venerice.

Privitor la persoanele din armată datele sunt deja fixate și prinse în statistici. Cele mai recente date prelucrate sunt din 1910. După aceste din 10,000 de soldați sunt bolnavi la Prusieci 200 de inși, la Francezi 260, la Ruși 400, la noi 550, la Anglezi 650, la Italiani 770. Confrontând aceste date cu cele din 1885, în acești 25 de ani se poate constată o ameliorare destul de însemnată, care însă, durere, între statele mari, la noi este mai mică. Ce-i mai dureros este însă înprejurarea, că cercând după proporția ce este între bolnavii Austriei și ai Ungariei, reiese că pe 55 de soldați austrieci se vin câte 124 de soldați ungari, așa că Ungaria stă cu 225 0/0 mai rău în această privință ca Austria. Asta a fost proporția în 1885, iar cu 5 ani mai târziu proporția arată cifre și mai înspăimântătoare pentru țările noastre. În 1890 erau anume garnizoane, unde pe 10,000 de soldați se vineau câtră două mii de bolnavi și mai bine. La Sătmar au fost chiar 2820 de inși. În ce privește naționalitatea soldaților media celor bolnavi între anii 1875—1885 pe câte 10,000 este acesta: Bohemi 518, Croați 537, Nemți 555, Ruteni 599, Poloni 619, *Români* 873 și Maghiari 1052. În timpul din urmă ne spune prof. Nékám gloria dureroasă de a fi cei dintâi după număr *au tras-o pe partea lor Români*.

Datele aceste se referă la vremuri de pace. Este însă cunoscut că în timpuri de războiu aceste boale iau proporții cu mult mai mari, cu adevărat nebănuite. Spre orientare poate servi, că în decursul războiului germano-francez din 1870, care a ținut 8 luni, numărul bolnavilor din armata bavareză a

crescut dela 33 (pe 10,000) la 777. Ce va fi apoi pe urma răsboiului actual, care durează atât de mult și se poartă pe o întindere așa de mare, singur Dumnezeu poate s'o spună de pe acum. Sunt însă cele mai dureroase indicii.

Prof. Nékám se ocupă apoi cu indicarea măsurilor, ce crede că trebuie să se ia, în vederea schimbărilor ce neapărat se impun în această direcție. Propune o serie întreagă de reforme și mijloace, discutarea cărora nu poate însă intra în cadrele acestor șire.

Am relevat aceste mai cu seamă pentru partea ce ne privește pe noi Români, cari, știe Dumnezeu din ce cauze, am ajuns să conducem acolo unde ne-ar sta așa de bine să fim ultimii. Bag-seamă, ca o revanșă pentru atâtea alte terene, unde suntem tot ultimii, ori între cei din urmă, deși în schimb ne-ar sta așa de bine, să fim cei dintâi.

Dureroasă revanșă! (ar.).

Cărți și reviste.

Nu de mult a apărut în »*Gazeta Transilvaniei*« (Nr. 272 din 28 Dec.) un tratat despre căsătorie, privită »din punct de vedere filozofic, medical și social«, care trebuiă ca nicicând să nu poată vedea lumina tiparului, fiindcă este sub toată critica, în cel mai deplin înțeles al cuvântului.

Autorul, un Dr. med., care habar n'are de legea creștină a neamului nostru, fervent aderent al marelui Haeckel, căruia — spirit critic cum e — »concepția religioasă cu raiul, iadul și nemurirea sufletelor nu-i mai dă mângâierea dorită«, crede totuș că are chemarea de a veni să ne instruiască privitor la căsătorie. Se ocupă de ea mai ales din punctul de vedere medical (și bine făcea, dacă nu ar fi trecut marginile competenței sale și aici foarte puțin competent!), fixând regulile diametral opuse moralei creștine. Admite și legea creștină, ca cei bolnavi de boale incurabile, și cari se moștenesc să fie îndemnați a nu se căsători, dar luptă din toate puterile împotriva principiului »iubiți-vă, dar nu vă înmulțiți«. Deosebit trebuie să înfierăm apoi îndrumările medicale (!) ale dlui Mircea Mocanu (că așa se numește autorul), când pledează pentru sistemul de a împiedeca conceperea după un anumit număr (trei) de copii. Din punct de vedere social d. M. reprobă sistemul de un copil. nu vede însă, că aproabă acelaș păcat social (de altfel de păcate nu mai vorbim!) când restrânge la trei numărul copiilor. Ca filozof d. Mocanu este însă și mai forte. Aici e în apogeu! În aceasta parte se ocupă de Tolstoi. Ci-că părerea lui Tolstoi, ca tinerimea de ambele sexe

să trăiască în perfectă moralitate și absolută abstenență înainte de căsătorie, e admisibilă (vezi! vezi!) din punct de vedere teoretic (!), »numai cât (acu să vedeți!) îi stă față în față praxa contrară a secolilor întregi și nici nu cred, că va ajunge vre-odată omenirea (sic!) în căsătorie la acest ideal al filozofiei tolstoiene (!).« D., filozof cu orice preț, Mocanu a trebuit deci să meargă hăpt la Tolstoi, pentru de a găsi acest ideal (după dânsul absolut impracticabil), atât de imperios cerut de legea noastră creștină.

»Fiind astfel, așa încheie d. Dr. med., căsătoria un pas într'adevar rațional, corect și frumos din punct de vedere filozofic, medical și social — îl recomand cu căldură tinerilor noștri candidați«. Ba, zău nu! Actul căsătoriei, un sacrament al legii creștine, nu este de a se confundă cu ceva tablete de aspirin, ori fenacetin, dar nici chiar cu Ehrlich-Hata 606, și de aceea ne-am rugă umilit de d. doctor, să nu-l mai prescrie clienților săi, fiindcă pot să o pătească... în cealaltă lume, în care dânsul pare a-și fi pierdut toată credința.

Că d. M. va primi ori nu acest sfat pentru practica sa privată de pe câmpul de operații din Galiția, îl privește, am vrea însă să nu ni-se mai prescrie rețete de acestea în foi creștine. Asta ne privește și pe noi. cari... nu vrem să fim tratați de doctorul, filozof social, Mircea Mocanu. (r.)

Cărți intrate la redacție.

Dr. Hadzsega Gyula, Sz.-Márk Evángeliumának magyarázata különös tekintettel a görög keleti egyházra. Introductionalis résszel. Ungvár 1915. Prețul 7 cor.

Călindarul dela Cluj pe anul visect 1916. Cluj 1916. Prețul 30 fileri.

TELEFON.

Manuscrisele nu se înapoiază.

R. Budapesta. Pastorală P. S. Sale episcopul Lugojului, cu care ne ocupăm în acest număr, poate fi un puternic îndemn pentru restanțieri, ca efective să-și aducă aminte și de noi. Anul trecut l-am încheiat destul de rău. Numai tipografiei datorim cu cor. 987-30, pe când pretensiunile noastre sunt de vre-o 8 ori mai mari. — După sărbători, vom începe, să ne încasăm pretensiunile dela restanțierii cu trase postale (postai megbizás).

P. M. Hălăucești. Păr. Dr. I. Bălan din București ne avisează, că a primit abonamentul Dv. pe anul 1916. Luăm la cunoștință și chităm prin aceasta cu mulțumită. — »Adevăruri eterne« Vi-s'au trimis.

P. Boțșa. Abonamentul Sf. V. e achitat până în 31 Dec. 1915.

O. Năoiu. Plata abonamentului pe 1915 am primit-o.

Pentru redacție răspunde: Dr. Alexandru Rusu.

Proprietar-editor: Membrii redacției.

SUMARUL:

I. Articole.

- Agârbiceanu Ioan, Un preot. (Schită. În amintirea lui Petru Simu) 99.
- Bălan, Dr. Ioan, O lipsă 234.
- Brînzeu, Dr. Nicolae, Chestii prixitoare la starea materială a preoțimii noastre 75, 105.
- , O carte pentru preoți 362.
- , La problemele bisericii române unite 462, 519.
- Coltor, Dr. Ioan, Într'o noapte de Grăciun 1.
- , Jertfe curate 161.
- , Rusaliile 321.
- , Din lumea sufletelor de azi 400.
- Cziple, Dr. Alexandru, Instrucția noastră religioasă dela școlile medii (Notițe pe marginea »Planuri«-lor pâr. Dr. Brînzeu) 23.
- Flueraș, Nicolae, Idealul păcii eterne în lumina filosofiei sociale 4, 44.
- , Răsboiul și cheștiunea romană 195.
- Georgescu, Ioan, Pentru exerciții spirituale (Idei de introducere 47; Rostul omului pe pământ 79, 113; Despre sf. mărturisire 140; Despre sf. cumiaecătura (181))
- , La cheștiunea problemelor de viață ale bisericii noastre (Reflexii actuale) 433.
- Isaicu, Ioan, Din tainele unei vieții 300, 330.
- Marcu, Dr. Izidor, Feminismul 477.
- Mălaiu, Titus, Un capitol din domeniul evoluției darviniste (Omul »copil degenerat« al maimuței sifidizate) 339, 366.
- Modrigan, Ioan, Soartea Cronicii lui Șincai 17.
- Murășanu, Teodor, Gânduri creștine asupra răsboiului 181.
- Neda, Dumitru, Citind epistolele sf. Ignățiu Antiochenul (Gânduri vechi și totuși noue) 227, 259.
- Nicolescu, Dr. Alexandru, Profesiunea credinții mele 8.
- , Poate fi natura blestemată de Dumnezeu? 205.
- , Dragostea față de orfani 323.
- , Reuniuni mariane 425.
- Păclișanu, Dr. Zenovie, Alegerea și denumirea episcopului unit Ioan Patachi. (Îndreptări și întregiri la articolul d. Silviu Dragomir din Nr. 16—18 1915 al »Revistei Teologice« din Sibiu) 37, 68.

- , Contribuții istorice privitoare la situația materială a pro-
timii române din Ardeal și Ungaria. 135, 164.
- , O nouă carte despre biserica din Maramurăș (Recenzie) 238.
- , Corespondența din exil a episcopului I. Inocențiu M.
Klein 394.
- , La răspântie 421.
- , Consistoarele noastre în lumina istoriei 471.
- Pop, P. Augustin A.**, Spre lumină și viață (Câteva cuvinte în
interesul cultului euharistic) 225.
- Pop, Virgil**, Chestiunea unirii bisericilor în lumina războiului
actual 212, 244.
- Pop, Dr. Zaharie**, Din viața bisericii rusești (Note informative) 306.
- , »Războiu și pace« (Note de actualitate pe marginea romanului
lui Tolstoi) 510.
- Pteancu, M. Gheorghe**, Câteva reflexii la planurile instrucției
catolice elementare 278.
- , Pe povârniș (Câteva reflexii de actualitate) 356.
- Redacția, † Dr. Vasile Hossu (1866—1916)** 33.
- , Orfelinatul din Blaj 98.
- , Noul mire al eparhiei gherlane (Dr. Iuliu Hossu) 385.
- , Biserica română unită și autonomia catolică 417.
- Rusu, Dr. Alexandru**, O pagină din datorințele noastre de după
front (În interesul unui orfelinat român unit) 65.
- , De-acum pietrile vor grăi (Crâmpoie din mișcarea pentru
orfelinatul nostru din Blaj) 129.
- , Orfelinatele noastre în perspectivă istorică 193.
- , Centrala reuniunilor noastre mariane (Din prilejul publicării
»proiectului de statute« a reuniunii femeilor gr.-catolice
din arhidieceză) 289.
- , Orizonturi noue (Problemele vieții noastre bisericesti în
lumina vremilor de astăzi) 388.
- , Noua acțiune de pace a papii 457.
- , Presa noastră bisericească (Un capitol din problemele de
viață ale bisericii noastre) 505.
- Senior (Ștefan Roșianu)**, Al patrulea împrumut de războiu 257.
- , Vacanța studenților dela teologiile noastre 353.
- , Să cerem ajutorul Domnului pentru noul episcop al Gherlei
(Scrisoare) 443.
- , Temeiurile nădejdi noastre (Scrisoare) 528.
- Tășiedanu, Ștefan**, Un plagium (Din analele publicisticii noastre
mai recente) 149.
- , Din viața și activitatea primului episcop sufragane român
din Oradea-mare, Meletie Kovács 270, 291, 333.
- Țăranu, Axente**, Încă odată »Un interesant proces de divorț«
(Răspuns dlui »autor al notiței cu pricina«) 171.

II. Insemnări.

Bălan, Dr. Ioan: »Mănelnic« 374.

Çerghisanu, Dr. Vasile: În mormântarea străinilor 218.

- Coltor, Dr. Ioan*: Episcopul Dr. Vasile Hossu și — Roma 52. X
 —, Parohul neglijent în administrarea sacramentului mărturisirii
 — Cazuistică — 314.
- Isaicu, Ioan*: O dorință 492.
- Oprîș, Leonte*: »Asociația preoților adoratori« și Impodobirea
 altarelor noastre 371.
- Pop, Zaharie*: O mică reprivire 55.
 —, Massillon despre războiu 250.
- Precup, Gavrilă*: În interesul orfelinatului 249.
- Redacția*: O nouă solie de pace a papii Benedict al XV-lea 153.
 —, Pro domo 405.
- Rusu, Dr. Alexandru*: Orfelinatul român din Sibiiu și încă
 ceva 56.
- , »Românul« și orfelinatul gr.-oriental din Sibiiu 87.
 - , Încă odată »Românul« și orfelinatul sibiiian 118.
 - , Fundațiunea pentru ajutorarea ziarștilor români din Un-
 garia 281.
 - , Cvota de binefacere a băncii »Albina« și »Orfelinatul din
Blaj« 312.
 - , Autonomia catolică de nou la ordinea zilei 409.
 - , Chestiunea orfelinatului nostru și refugierea Blajului 448.
 - , Vechea și noua carte de legi a bisericii apusene 487.
 - , Moravuri noue în ziaristica noastră 539.
- Senior* (Șt. Roșianu): Preoți, sprijiniți scrisul românesc și crești-
 nesc! 25.
- , Mari pierderi după front 120.
 - , Societatea mirenilor pentru »dorarea euharisticului Hristos 184
 - , Absolvenții de teologie 345.
 - , Consumarea Preasfintelor la liturghie 375.
 - , »Pruncii trebuie strânși de pe stradă« 490.
 - , Catehizarea tinerimii adulte 537.

III. Cronică.

ar: Boalele venerice și războiul 30. La moartea episcopului
 Dr. Vasile Hossu 57. Din organizația bisericească a altora
 60: Adunarea generală a reuniunii Pázmány 90. O sectă
 nouă în Bihor 92. Primul ecou la ideea orfelinatului nostru
 123. Chestia orfelinatului nostru în consistorul din Blaj
 124. Moartea reginei Elisabeta a României 155. Un arhieru
 și un preot de inimă pentru orfelinatul nostru 156. Peste
 100,000 cor. pentru orfelinatul din Blaj într'o jumătate de
 lună 157. Pastorală I. Preasfîntului nostru mitropolit în
 cauza orfanilor 187. Dispozițiile pastoralei arhieresti re-
 feritoare la orfelinat 189. Orfelinatul nostru și diecezele
 sufragane 220. Preoțimea noastră și cauza orfanilor 221.
 Mirenii noștri și mișcarea pentru orfelinatul din Blaj 222.
 Sinodul protopopesc dela Ibașfalău și orfelinatul din Blaj
 253. Fundațiunea culturală a băncii »Patria« din Blaj 254

- Orfelinat românesc în Bucovina 254. Reforme calendaristice 283. Dintr'un raport al vicariului apostolic militar Dr. E. Bjelik 284. Eievii gimnaziali din Blaj la înălțimea chie-mării 317. Un jubileu al presei catolice din Austria 347. Semne bune în mijlocul prăpădului 348. Mișcarea regnicolară pentru tuberculosii 349. De-ale orfelinatului nostru din Blaj 378. Apostolie între soldații noștri din Praga 379. O pastorală arhierescă 409. Senat regnicolar pentru îngrijirea invalizilor, văduvelor și orfanilor de războiu 413. Două ordinațiuni ministeriale 450. Rânduiala pe scurt a sf. ungeri 451. Pentru uniformizarea stolarelor preoțești 452. Două conferențe episcopoești 494. Chestiuni catehetice în conferența episcopoească 497. Ștergerea jărământului antimodernist 498. O nouă conferență episcopoească 543. Conferența de toamnă a episcopatului catolic maghiar 544. Vieață religioasă din Rusia revoluționară 547.
- Colegii de redacție:** Păr. Dr. Alexandru Nicolescu, succesorul în canonicie al repositului I. M. Moldovanu 124.
- ib:** Țara lui Pap Ianoș 497.
- ic:** Clericii seminariului Bunevestiri și orfelinatul nostru 156. Preot român vizitator al prizonierilor de războiu 318 † Dr. Ioan Rațiu 410. † Iacob Mureșianu 411.
- nb:** La lupta noastră împotriva pocăiților 61. Un început de mare importanță în dieceza Lugojului 190.
- r:** Îngrijire excepțională de soartea învățătorilor din armată 29. Moartea episcopului de Iași 59. Interpelare în cauza boalelor venerice 61. Fostul episcop de Olmütz 91. Prelungirea dispenzei pentru preoții dela bănci 92. Ofertele soldaților noștri pentru orfelinat 222. Preoțimea noastră din Sălăgiu în amintirea episcopului Dr. Vasile Hossu 253. O foarte laudabilă hotărîre a conferenței de primăvară a corului episcopesc maghiar 286. Orfelinatul din Blaj a trecut peste a doua sută de mii 317. Zece mii de coroane pentru fondul ziaristilor 347. Albumul eroilor noștri 348. Mișcarea dela Academia română 377. Nici o pagubă! 381. Noul nunțiu papal dela Viena 414. Republica Columbia pentru dogmatizarea înălțării la ceriu a Preacuratei Fecioare 452. Lectură pentru ostași 453. Sistarea școlii noastre din Alba-Iulia (Lipoveni) 499. Dispoziții papale referitoare la bisericile răsăritene 545. Ștergerea legii Iezuiților (Iesuitengesetz) 548.
- Redacția:** La începutul celui de-al doilea lustru 27. † Mitropolitul Ioan Mețianu 89. Mitropolitul Białului și chestia orfelinatului nostru 122. Iarăși acasă 450. Consacrarea noului arhiepiscop al Gherței 543.
- Rusu, Dr. Alexandru:** Chestiunea planului de învățământ religios dela școlile medii 252.
- sr:** Dar de Crăciun bisericii din Tâmpăhaza 58. † Canonicele Gheorghe Popoviciu 125. Asociația preoților adoratori 18

Înăugurarea școlii industriale române din Lugoj 282. Cronica războiului 285. Zece ani dela luarea celor dintâi dispoziții pentru ridicarea unui orfelinat gr.-cat. 315 Misiunile sfinte populare reclamate de împrejurările de acum 379. O nouă instituție culturală în Lugoj 451. † Tit Bud 495. O fundațiune de 100,000 coroane 496. Răvașul războiului în parohii 546.

IV. Cărți și Reviste.

A) Cărți.

Al: *Galamboș János*, Vészerződés 255.

an: *Ioan Georgescu*, Dovezi noue pentru adevăruri vechi 453.

ar: *Dr. Nicolae Brînzău*, Planuri pentru propunerea studiului religiunii gr.-cat române în școlile primare și secundare 62.

—, *Adolf Harnack* — Dr. Gh. Comșa, Monahismul, idealurile și istoria lui 287.

—, Căzania Domnului Hristos scoasă pentru folosul creștinilor din sf. Scriptură 381.

—, *Nicolae Brînzău*, Domnului să ne rugăm 549.

Cărți intrate la redacție 32, 64, 192, 224, 256, 384, 416, 456, 502, 552.

ic: Almanahul revistei populare catolice »Vieața« 93.

—, Colecție de cântece bisericești fără note 94.

—, Vieață sf. Francisc de Assisi 319.

r: *A. Melin*, Calindarul dela Cluj 63.

șr: *Dr. Petru Barbu*, Școala modernă și religiunea la noi 223.

— *Dr. A. Ch.*, Sfaturi pentru păzirea sănătății 350.

zp: *Boroș János*, Az Unió (hitegyesülés) kezdete Lugoson és Iakabffy Miklós táblabíró működése 126.

B) Reviste.

ar: »Calea Vieții« 95, 158, 455.

—, »Egyházi Közlöny« 96, 127.

—, »Revista Economică« 126, 415.

—, »Pagini literare« 191, 223.

—, »Olteanul« 287.

—, »Revista Preoților« 319.

—, »Libertatea« (București) 351.

—, »Ukránia« 382.

—, »Magyar Kultura« 550.

Păclișanu, Dr. Zenovie. »Transilvania« 499.

r: »Gazeta Transilvaniei« 31.

—, »Egyházi Közlöny« 549.

—, »Katholikus Szemle« 551.

Rusu, Dr. Alexandru »Unirea« 454.